

ภาคที่ ๑

● ปฐมพุทธพาณิชย์

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

ขอนอบน้อม กราบคารวะในพระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ พระมหากรุณาธิคุณแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์นั้น ผู้ไกลจากกิเลส ทรงตรัสรู้ชอบในอริยสังขารด้วยพระองค์เอง

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะไม่ได้ตรัสรู้ ไม่ได้แทงตลอดอริยสังขารด้วยและเธอทั้งหลายด้วย จึงแล่นไป ท่องเที่ยวไปยังสังสารวัฏนี้ตลอดกาลนานอย่างนี้ อริยสัง ๔ เป็นไฉน คือ เพราะไม่ได้ตรัสรู้ ไม่ได้แทงตลอดซึ่ง ทุกข์...เหตุแห่งทุกข์...ความดับทุกข์...ข้อปฏิบัติเพื่อความดับทุกข์ เราด้วย และเธอทั้งหลายด้วย จึงแล่นไป ท่องเที่ยวไปยังสังสารวัฏนี้ตลอดกาลนานอย่างนี้ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราด้วยและเธอทั้งหลายด้วย ได้ตรัสรู้แล้ว แทงตลอดแล้วซึ่งอริยสัง ๔ ประการ...ค้นหาในภพชาติสูญแล้ว ค้นหาที่จะนำไปสู่ภพใหม่สิ้นแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มี”⁽¹⁾

(1) ส.ม. 19/1091/610 วัชชีสูตร

สังสารวัฏ

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้น เบื้องปลาย ไม่ได้ เมื่อเหล่าสัตว์ผู้มีวิชาเป็นที่ทางกัน มีตณหาเป็นเครื่องประกอบไว้ ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ที่สุดเบื้องต้นย่อมไม่ปรากฏ ฯลฯ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ท่อนไม้ที่บุคคลโยนขึ้นไปบนอากาศ บางคราวก็ตกลงทางโคน บางคราวก็ตกลงทางขวาง บางคราวก็ตกลงทางปลาย แม้ฉันทสัตว์ทั้งหลายผู้มีวิชาเป็นที่ทางกัน มีตณหาเป็นเครื่องประกอบไว้ ท่องเที่ยวไปมาอยู่ ก็ฉันทันนั้นแล บางคราวก็จากโลกนี้ไปสู่ปรโลก บางคราวก็จากปรโลกมาสู่โลกนี้ ช้อนั้นเพราะเหตุใด เพราะว่าสงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้นเบื้องปลายไม่ได้...”⁽²⁾

“พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูก่อนภิกษุ กัปหนึ่งนั้นนานมาก มิใช่ง่ายที่จะนับกับันนั้นว่าเท่านี้ปี เท่านี้ ๑๐๐ ปี เท่านี้ ๑,๐๐๐ ปี หรือว่า เท่านี้ ๑๐,๐๐๐ ปีฯ ดูก่อนภิกษุ เหมือนอย่างว่า ภูเขาหินลูกใหญ่ยาวหนึ่งโยชน์ กว้างหนึ่งโยชน์ สูงหนึ่งโยชน์ ไม่มีช่อง ไม่มีโพรง เป็นแท่งที่บั้งก้อน บุรุษพึงเอาผ้าแคว้นกาสิมาปิดภูเขา นั้น ระยะเวลาที่ปิด ๑๐๐ ปีต่อครั้ง ภูเขาหินลูกใหญ่นั้น พังหมดไป ลื่นไป เพราะความพยายามนี้ยังเร็วกว่า แล ส่วนกัปหนึ่งยังไม่ถึงกาลหมดไป ลื่นไป ระยะเวลาปานานอย่างนี้แล

⁽²⁾ ส.นิ. 16/132/244 ทัณฑาสุตต

บรรดาภพที่นานอย่างนี้ พวกเธอท่องเที่ยวไปแล้วในวิภวสังสาร มิใช่หนึ่งกับ มิใช่ร้อยกับ มิใช่พันกับ มิใช่แสนกับ... ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่า สงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้น เบื้องปลายไม่ได้ ฯลฯ *ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย ก็เหตุเพียงเท่านี้ เพียงพอแล้ว ที่จะเบือนหายในสังขารทั้งปวง เพียงพอเพื่อจะละคลายความกำหนัด เพื่อก้าวไปสู่ความหลุดพ้น...*"⁽³⁾

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ฤกษ์ๆ พวกเธอทราบธรรมที่เราแสดงแล้ว อย่างนี้ ฤกษ์แล้ว น้ำตาที่หลังไหลออกของพวกเธอทั้งหลาย ผู้ท่องเที่ยวไป มา ฯลฯ โดยกาลนานนี้แหละมากกว่า ส่วนน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย พวกเธอได้ประสบมรณกรรมของมารดาตลอดกาลนาน น้ำตาที่หลังไหลออกของเธอเหล่านั้น ผู้ประสบมรณกรรมของมารดา คร่ำครวญร้องไห้อยู่ เพราะประสบสิ่งที่ไม่พอใจ เพราะพลัดพรากจาก สิ่งที่พอใจ นั้นแหละมากกว่า ส่วนน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย พวกเธอได้ประสบมรณกรรมของบิดา... ของพี่ชาย น้องชาย พี่สาว น้องสาว... ของบุตรธิดา... ความเสื่อมแห่งญาติ... ความเสื่อมแห่งโศกะ ได้ประสบความเสื่อมเพราะโรคตลอดกาลนาน น้ำตาที่หลังไหลออกจาก พวกเธอนั้น ผู้ประสบความเสื่อมเพราะโรค คร่ำครวญร้องไห้อยู่ เพราะ พลัดพรากจากสิ่งที่พอใจ เพราะประสบกับสิ่งที่ไม่พอใจ นั้นแหละ มากกว่า ส่วนน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ไม่มากกว่าเลย ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะว่าสงสารนี้กำหนดที่สุดเบื้องต้น เบื้องปลายไม่ได้ ฯลฯ *ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย ก็เหตุเพียงเท่านี้ เพียงพอแล้ว ที่จะเบือนหายในสังขาร ทั้งปวง เพียงพอเพื่อจะละคลายความกำหนัด เพื่อก้าวไปสู่ความหลุดพ้น ดังนี้ ฯ...*"⁽⁴⁾

(3) ส.น. 16/128/240 ปีพตศุตร

(4) ส.น. 16/126/237-239 อัสสสุตร

สิ่งที่ปรารถนาได้ยาก

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนมหาปฐพีมีน้ำเอ่อล้นเต็มไปหมด บุรุษโยนแอกซึ่งมีช่องเดียว(ลักษณะคล้ายๆบ่วง) ลงไป ลมทิศตะวันตกพัดเอาแอกนั้นไปทางทิศตะวันตก ลมทิศตะวันตกพัดเอาไปทางทิศตะวันออก ลมทิศเหนือพัดเอาไปทางทิศใต้ ลมทิศใต้พัดเอาไปทางทิศเหนือ แต่ตาบอดตัวหนึ่งจะไต่ขึ้นมาหนึ่งครั้งต่อ ๑๐๐ ปี เธอทั้งหลายจะสำคัญข้อนั้นเป็นไฉน แต่ตาบอดนั้นซึ่งในระยะเวลา ๑๐๐ ปี มันจะไต่ขึ้นมาคราวหนึ่ง...เมื่อไต่แล้วจะสามารถสอดคอให้เข้าไปในแอกซึ่งมีช่องเดียวนั้นได้บ้างหรือไม่หนอ? ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้อที่ตาบอด...จะสอดคอเข้าไปในแอกซึ่งมีช่องเดียวนั้นเป็นของยากพระเจ้าข้าฯ

ฉันทันนั้น ภิกษุทั้งหลาย การได้ความเป็นมนุษย์เป็นของยาก พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นในโลก ก็เป็นของยาก ธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้วจะรุ่งเรืองในโลก ก็เป็นของยาก ความเป็นมนุษย์นี้เธอได้แล้ว พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าก็อุบัติขึ้นแล้วในโลก และพระธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศก็เจริญรุ่งเรืองอยู่แล้วในโลก ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลาย พึงกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้เหตุให้เกิดทุกข์ นี้ความดับทุกข์ นี้ทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์”⁽⁵⁾

⁽⁵⁾ ส.ม. 19/118/635-636 ฉิคคยัคคสูตร

สุคติภูมิ

“...ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อเทวดาทราบว่า เทพบุตรองค์นี้จะต้องเคลื่อนจากสวรรค์ ก็พลอยยินดีกับเทพบุตรองค์นั้น ด้วยการอวยพรให้ ๓ ประการคือ

๑. ท่านจากเทวโลกนี้ไปแล้ว ขอให้ได้ไปเกิดใน **สุคติภูมิ**
๒. ท่านเกิดในสุคติภูมิแล้ว ขอให้ได้ **ลาภอันดี**
๓. ท่านเมื่อได้ลาภอันดี ขอให้ **จิตมั่นคง**

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

- อะไร เป็นเหตุให้เทพบุตรไปเกิดในสุคติภูมิ
- อะไร เป็นเหตุให้เทพบุตรได้ลาภอันดี
- อะไร เป็นเหตุให้เทพบุตรมีจิตที่มั่นคง

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย... ความเป็นมนุษย์เป็นเหตุให้เทพบุตรไปเกิดในสุคติภูมิ เทพบุตรลงมาเกิดเป็นมนุษย์แล้ว มีความเลื่อมใสในธรรมวินัยที่พระตถาคตเจ้า ประกาศแล้ว เป็นเหตุให้เทพบุตรได้ลาภอันดี ก็ศรัทธาของเทพบุตรนั้นแล มีมูลฐานหยั่งลงมั่นคง สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก ไม่สามารถทำให้ศรัทธานั้นเสื่อมคลายไปได้ นี่เป็นเหตุให้เทพบุตรมีจิตมั่นคง... ในพระสูตรนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสเนื้อความนี้ไว้แล้ว จึงตรัสพระคาถาประพันธ์ว่า

เวลาที่เทพบุตรจะจุติจากสวรรค์ เพราะสิ้นอายุ เทวดาที่พลอยยินดี ย่อมเปล่งเสียงอวยพรให้...

๑. แนะนำท่านผู้เจริญ ท่านจากเทวโลกนี้ไปแล้ว จงไปเกิดใน สุกตัญญูมิ จงเข้าถึงความเป็นสหายแห่งหมู่มนุษย์เกิด
๒. ท่านเกิดเป็นมนุษย์แล้ว จงมีศรัทธาเลื่อมใสอย่างยิ่งใน พระสีทธธรรม
๓. ศรัทธาของท่านจะมีมูลฐานหยั่งลงมั่นคงในพระสีทธธรรม ที่พระตถาคตเจ้า ทรงประกาศดีแล้ว ใครๆ ให้เลื่อมศรัทธาไม่ได้ตลอดชีวิต ท่านจงละความประพฤติชั่วทางกาย วาจา ใจ และอย่าทำความชั่วที่มีโทษอย่างอื่น ทำความดี ทาง กาย วาจา ให้มาก **ทำความดีทางใจให้ไพบุลย์จนปราศจากอุปธิ** นอกจากนั้นท่านจงบำเพ็ญบุญ ที่ให้เกิดสมบัตินั้นให้มาก ด้วยการบริจาคทาน แล้วชักชวนคนอื่นให้ดำรงอยู่ใน พระสีทธธรรม ในพระพุทธศาสนา...”⁽⁶⁾

⁽⁶⁾ พุ.อิตติ. 25/83/364-366 บุญพนมิตสูตร

พุทธภาวะ

“...ครั้งหนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้ากำลังเสด็จพุทธดำเนินทางไกล พราหมณ์ผู้หนึ่งได้เดินทางไกลทางเดียวกับพระองค์ มองเห็นรูปจักรที่ รอยพระบาทแล้วมีความอัศจรรย์ใจ ครั้นพระองค์เสด็จลงไปประทับนั่ง ที่โคนไม้ต้นหนึ่งข้างทาง พราหมณ์เดินตามรอยพระบาทมา มองเห็นพุทธ ลักษณะการที่ประทับนั่งสงบลึกซึ้งน่าเลื่อมใสยิ่งนัก จึงเข้าไปเฝ้าแล้ว ทูลถามว่า...

ท่านผู้เจริญคงจักเป็นเทพเจ้า พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า ไม่ใช่... ทูลถามต่อไปว่า... ท่านผู้เจริญคงจักเป็นคนธรรพ์ ...ยักษ์...หรือเป็น มนุษย์ พระพุทธองค์ทรงปฏิเสธหมด...เมื่อเป็นเช่นนั้นท่านผู้เจริญ จะเป็นใครกันเล่า...

นี่แน่ะพราหมณ์ อาสวะเหล่านี้เมื่อยังละไม่ได้จะเป็นเหตุ ให้เราเป็นเทพเจ้า ...เป็นคนธรรพ์...เป็นยักษ์ ...เป็นมนุษย์ อาสวะ เหล่านี้เราละได้แล้ว ถอนรากเสียแล้ว...หมดสิ้น ไม่มีทางเกิดขึ้นได้อีก ต่อไป เปรียบเหมือนดอกกุบล ดอกปทุม ดอกบุณฑริก ซึ่งเกิดในน้ำ เจริญในน้ำ แต่ตั้งอยู่พ้นน้ำ ไม่ถูกน้ำฉาบติด ฉนั้นใด เราก็คงนั้นนั้น เหมือนกัน เกิดในโลก เติบโตขึ้นในโลก แต่เป็นอยู่เหนือโลก ไม่ติดกัวด้วยโลกฉนั้น...นี่แน่ะพราหมณ์ จงถือว่าเราเป็น **พุทธะ** เกิด”⁽⁷⁾

⁽⁷⁾ อ.จตุกก. 21/36/49-51 โทณสูตร

อศักรรย์ ๔ อย่าง

“ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุที่ตถาคต ผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะเกิดขึ้น จึงเกิดมี **ของอศักรรย์ ๔ อย่างนี้** ปราภฏขึ้น คือ

๑. ภิกษุทั้งหลาย ประชาชนทั้งหลาย **พอใจในกามคุณ** ยินดีในกามคุณ บันเทิงอยู่ในกามคุณ ครั้นตถาคตแสดง **ธรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับกามคุณ** ประชาชนเหล่านั้นก็ฟัง เจียหูฟัง ตั้งใจฟัง เพื่อให้เข้าใจทั่วถึง

๒. ภิกษุทั้งหลาย ประชาชนทั้งหลาย **พอใจในการถือตัว** ยินดีในการถือตัว บันเทิงอยู่ในการถือตัว ครั้นตถาคตแสดง **ธรรมที่กำจัดความถือตัว** ประชาชนเหล่านั้นก็ฟัง เจียหูฟัง... ตั้งใจฟัง เพื่อให้เข้าใจทั่วถึง...

๓. ภิกษุทั้งหลาย ประชาชนทั้งหลาย **พอใจในความวุ่นวายไม่สงบ** ยินดีในความวุ่นวายไม่สงบ บันเทิงอยู่ความวุ่นวายไม่สงบ ครั้นตถาคตแสดง **ธรรมที่เป็นไปเพื่อความสงบ** ประชาชนเหล่านั้นก็ฟัง...

๔. ภิกษุทั้งหลาย ประชาชนทั้งหลาย **ประกอบอยู่ด้วยอวิชา** เป็นคนมีตบอด ถูกความมืดครอบงำเอาแล้ว ครั้นตถาคตแสดง **ธรรมที่กำจัดอวิชา** ประชาชนนั้นก็ฟัง เจียหูฟัง ตั้งใจฟัง เพื่อให้เข้าใจทั่วถึง ภิกษุทั้งหลาย **นี่คือของนำอศักรรย์ ที่ไม่เคยมี...ก็มีขึ้นมา** เพราะการบังเกิดขึ้นของตถาคตผู้เป็นอรหันตสัมมาสัมพุทธะ”^(๘)

^(๘)อ.จตุกก. 21/128/180-181 พุติยตถาคตอัจฉริยสูตร